

## Turizm Formları: Terimsel Adlandırma Üzerine Nitel Bir Çalışma\*

Dr. Öğr. Üyesi Akif GÖKÇE<sup>1</sup> , Prof. Dr. Orhan BATMAN<sup>2</sup> 

<sup>1</sup> Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Türkiye.  
akifgokce@hotmail.com

<sup>2</sup> Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Türkiye  
obatman@subu.edu.tr

### ÖZ

Günce büyüyen turizm endüstrisi ile akademik bir topluluk ürünü olarak turizm teorisi çalışmalarının ortak bir söylem zemininde buluşamıyor olması, zayıf teori gelişimi olarak nitelendirilmektedir. Zayıf teori gelişimi ise turizm disiplini için özellikle bilimsel düzlemde terim ve anlam birliğini sağlamada sorun teşkil etmektedir. Turizm teorisindeki bu terim-anlam uyumsuzluğu ve zeminsizlik sorunsalı, bu araştırmanın ana çıkış noktası olmuştur. Özellikle yabancı terimlerden olan turizm formlarının Türkçeye aktarılması noktasında alan yazında var olan sorun, araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu kapsamda uluslararası otoriteler tarafından tanımlanan ve İngilizce orijinalleri *domestic*, *inbound*, *outbound*, *national*, *internal* ve *international tourism* olan turizm formlarının Türkçe alan yazında kısmen var olduğu, var olan bu adlandırmaların ise otoritelerin tanımlarını yansıtmadığı bir kavramlaştırma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen ve nitel veri toplama yöntemlerinden olan yapılandırılmış çevrimiçi mülakat tekniği ile 41 katılımcıdan görüş talep edilmiş, elde edilen görüşler ve alan yazın taramasından sonra tipolojik olarak kavramlaştırılan turizm formlarına Türkçe karşılıklar önerilmiştir. Önerilen terimsel adlandırmalar için çevirme işlemi ile batılı yabancı terim karşılama yöntemi, diller arası (çeviri odaklı) terim oluşturma yöntemlerinden ödünç terim yerine oluşturma yöntemi ve bilim terimlerinin Türkçeleştirilmesinde kullanılan yöntemlerinden tamlamalar oluşturularak terim türetme yöntemleri harmanlanarak kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre *domestic tourism* için “iç turizm”; *inbound tourism* için “yurt içine yönelik turizm”; *outbound tourism* için “yurt dışına yönelik turizm”; *internal tourism* için “yurt içi turizmi”; *national tourism* için “ulusal turizm” ve *international tourism* için “uluslararası turizm” kavramları önerilmektedir. Bu kavramların önerilen karşılıklarıyla içerdiği anlamların daha iyi anlaşılabilmesi için şekilsel modellemeler, araştırmanın elde edilen çıktıları arasındadır.

**Anahtar Kelimeler:** Turizm formları, terminoloji, turizm teorisi

\* Bu çalışma Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bünyesinde kabul edilen “Turizm taksonomisi: Epistemolojik bir analiz” isimli doktora tezinden üretilmiştir

# Tourism Forms: A Qualitative Study on Terminology

## ABSTRACT

The fact that the growing tourism industry and tourism theory studies as a product of the academic community cannot meet on a common discourse base is considered as weak theory development. Furthermore, this weak theory development poses a problem for the tourism discipline, especially in providing the term and meaning unity at the scientific level. This term-meaning mismatch and groundlessness problem in tourism theory has been the main starting point of this research. The problem in the literature, especially in terms of transferring tourism forms to Turkish has constituted the starting point of the research. In this context, it is a conceptualization problem that the tourism forms defined by international authorities and whose English originals are domestic, inbound, outbound, national, internal and international tourism partially exist in the Turkish literature, and the existing denominations do not reflect the definitions of the authorities. In this context, with the structured online interview, which is one of the qualitative data collection techniques, 41 participants are asked for their opinions, and after data are gathered and the literature review, Turkish equivalents are suggested for the typologically conceptualized tourism forms. For the proposed nomenclature, translation process and western foreign term welcome method, interlingual (translation-oriented) term formation methods instead of borrowed terms, and term derivation methods by creating phrases from the methods are used in the Turkishization of scientific terms. According to the results, the Turkish equivalent for aforementioned tourism forms (domestic tourism, inbound tourism, outbound tourism, internal tourism, national tourism, and international tourism) are suggested. In order to better understand the meanings of these concepts, figure modeling is among the outputs of the research.

**Keywords:** Tourism forms, terminology, tourism theory

## 1 Giriş

Bölümlenmiş ve birbirinden bağımsız etkinliklerin birleşimi olan turizm (Echtner ve Jamal, 1997; Benckendorff ve Zehrer, 2013; Laws ve Scott, 2015), hakkında söylemde bulunan ve aralarında çok az verimlilik olan birçok topluluk tarafından temsil edilegelmiştir (Gibson, 1998). Bu sürecin sonucu “zayıf teori gelişimi” olarak ortaya çıkmaktadır (Tribe, 2006; Mazanec, 2009). McKrecher’e (2016, s. 196) göre iki temel faktör bu duruma katkı sağlamaktadır. Birincisi, görünüşte bu alana dair her bir yeni turizm ürününün kapsamlı araştırmaya değer olan apayrı bir altbölüm oluşturduğu sonu olmayan bir genişlemeye maruz kalması; ikincisi ise araştırma alanı olarak turizm çalışmalarının tarihsel gelişiminin envaiçeşit disiplin tarafından inceleniyor olmasıdır. Özellikle ikinci durumdaki temel problem ise her bir disiplinin araştırmalarını, alanları çerçevesinde belli bir noktadan sürdürüyor olmaları (Jafari ve Ritchie, 1981), bunu kavramlaştırmaları (McKercher, 2016, s. 196) ve Tribe’in (2006) tartıştığı gibi bu araştırmayı o disiplinin bilgi kuvvet alanı dâhiline sınırlandırmalarıdır. Birinci faktöre dair gerçekte olan farklar ise bambaşka yeni temalardan ziyade bir tema hakkında küçük varyasyonların temsil ediliyor olmasıdır (Franklin ve Crang, 2001). Bu durumlardaki nihai sonuç turizm çalışmalarının olay ve olguların altından tanımlandığı ortak bir dilden mahrum oluşudur (Gibson, 1998; Kenndey-Eden ve Gretzel, 2012). Ayrıca Pritchard’ın (2012) da tartıştığı üzere “bu sistematik durumlardan ötürü turizm alanı, ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kısıtlılıklarla çevrilmiş bir olumsuzlanma içerisindedir.”

Özellikle McKercher’in (2016, s. 196) belirttiği kavramlaştırma sorunu; uluslararası otoriteler tarafından turizm formları olarak adlandırılan ve İngilizce orijinalleri *domestic*, *inbound*, *outbound*, *national*, *internal* ve *international tourism* olan kavramlarda ortaya çıkmaktadır. Eker’e (2013, ss. 86-87) göre terimlerin Türkçeleştirilmesi disiplininin bozulmasıyla karmaşa başlamış, bir kavrama karşın birden fazla terim ortaya atılmış; bu durum sonucun terimlerde Batı’ya bağımlılık başlamıştır. Bu

durum, Gökçe'nin (2020) yaptığı turizm taksonomisi, turizm türleri ve teorisine dair epistemolojik bir analiz araştırması yaptığı çalışmasında karşısına bir sorun olarak çıkmıştır. Yazar, mevcut hallerinin ya anlam karşılığı olarak kavramları tam olarak ifade etmediği ya da başkaca bir alanda (pazar bölümlendirme gibi) orijinal anlamından bağımsız olarak kullanıldığını tespit ettiği turizm formlarını, oluşturduğu hiyerarşik dizin içerisinde yer aldığı için araştırmıştır. Bu araştırma, turizm formlarını epistemolojik açıdan kavramsal olarak ve katılımcı verileriyle incelemiştir. Çalışmada turizm formları birer turizm terimi olarak ele alınmış, bunlara dair yeni Türkçe adlandırmalar önerilmiştir. Terimlerin açıklanmasında, kelimenin İngilizce orijinali “/kelime” şeklinde verilmektedir.

## 2 Kavramsal Çerçeve

Bir bilim dalının terimleri, o bilim dalının temeli sayılır; mesleki uğraş, yazılı veya sözlü iletişim için birer ihtiyaçtır ve terim bakımından zenginlik bir mesleğe toplumsal statü kazandırabilir (Göktolga, 2004, s. 103; Gürlek ve Şen, 2014, s. 189; Baydur, 2015, s. 40). Turizm bilimine ait ve turistik hareketin başladığı ve bittiği yerle olan ilişkisi olarak nitelendirilebilecek olan turizm formları terimleri; izleyen alt başlıklarda bilimsel adlandırma, terim kavramı ve özellikleri, terim oluşturma yöntemlerinden sonra genel hatlarıyla ilgili literatürdeki haliyle verilmiştir.

### 2.1 Bilimsel Adlandırma, Terim ve Terimlerin Özellikleri

Bilimsel adlandırma (/nomenclature) sistematik bir alt dalıdır ve sosyal bilimlerde verilen bir varlığın parçaları için kullanılan ismi ifade etmektedir (Bailey, 2011, s. 8). Bu adlandırma genel sınıflandırma süreci boyunca kullanılan bir terimdir. Yani bilimsel adlandırma, terimlerle ilgilidir.

En genel anlamıyla terim bir bilim, sanat veya uzmanlık dalı ya da meslek gruplarına özgü (Sevil 1991, s. 27) kavramları karşılayan ve kesin anlamları olan (Göktolga, 2004, s. 103), anlamları dar olan, genele ait ve sıradan olmayan (Zülfikar, 2011, s. 20), o alanın uzmanları arasında etkin bir iletişim sağlanması için gerekli (Vardar, 2007, s. 192) anlamları sınırlı özel (Gürlek ve Şen, 2014, s. 189) kelimeler olarak tanımlanmaktadır. Göktolga'ya (2004, s. 189) göre bir terim, genel dilde pek sık kullanılmadığı için bağlantılı bulunduğu alan çevresi dışındaki kişilerce bilinmesi beklenmez. Benzer şekilde Öztokat (1991, s. 58) gündelik dildeki kelimelerde bulunan çokanlamlılığa rağmen terimlerin büyük oranda tek anlamlı olduğunu, belirli ve tek bir kavramı yansıttığını ve her bir yeni kavram için yeni terim gerektiğini vurgulamaktadır. Görüldüğü gibi terim ifadesi içerisinde bilim veya sanat dalına özgü, sıradan kelimelerden ayrılan, özel ve spesifik bir anlama sahip, uzmanlar arasında anlaşılabilirliği kolaylaştırma odaklı, katman anlamlar taşımayan ve başka kelimelerle ifade edilmemesi gereken özge kelime(ler) olma özelliklerini barındırmaktadır. Bu haliyle de bu terimlerin adlandırılması, bilimsel bir sistematik içererek net olmak durumundadır.

Zülfikar (2011, s. 20), terimlerin en başta gelen özelliğinin bir bilimsel kavrama tek bir karşılığın bulunması olduğunu ve bir dilde bir terime birden fazla karşılık olmasının o dilin dağarcığına belli bir zenginlik katmayacağını ifade etmiştir. Gürlek ve Şen (2014, s.189) de benzer şekilde bir bilimsel kavrama ya da terime birden fazla adlandırma yapmanın anlaşmayı zorlaştıracağı, bilimsel gelişmeyi ise engelleyeceği düşünmektedir.

Tek kavrama tek karşılık özelliğine ek olarak bir terimin sahip olması gereken bir diğer özellik terimin genel dilde kullanılan diğer kelimelerden ayrı özelliklere sahip olmasıdır (Yücelli Atas, 2018, s. 33). Genel dilde bulunan bir sözcük, cümlede yanında bulunduğu diğer sözcüklere nazaran anlam ve görev değişikliğine uğrayabilirken terimler de böyle bir durum söz konusu değildir/olmamalıdır (Zülfikar, 2011, s. 20).

Yücelli Atas (2018) terimlerin sahip olması gereken genel özellikleri şöyle sıralamaktadır (ss. 42-43):

- Kısa olmalı,
- Anlamlarının belirgin olmalı,
- Mümkünse tek kelimedenden oluşmalı,
- Eski kök ve gövdelerden öte canlı kök ve gövdeler ile işlek ekler kullanılarak oluşturulmalı,
- Öncelikli olarak Türkçe kelimeler kullanarak türetilmeli,
- Bu mümkün değilse ve yabancı kök veya gövdelere başvurulsa bile ekleri Türkçe olmalı,
- Kendilerinden yeni terimler türetmeye elverişli olmalı,
- Kullanıcılarının beğenilerini göz önünde bulundurarak kolay telaffuz edilebilecek şekilde oluşturulmalı,
- Uygunsuz, gülünç veya sevimsiz olmamaları,
- Oluşturulma süreçlerinde mutlaka uzman görüşlerine başvurulmalıdır.

## 2.2 Terim Oluşturma Yöntemleri

Terim oluşturma (ya da diğer adıyla neoloji), bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin paralelinde ortaya çıkan yeni kavramları adlandırma eylemidir (Karaman, 2009, s.53). Terimlere dair yapılacak bu adlandırma dilde var olan formlar kullanılarak tamamen yeni terimler üretilerek oluşturulabileceği gibi gelişmenin ithal edildiği bu toplumun dilinden ödünçleme yapılarak da oluşturulabilirler (Sager, 1990, ss. 85-87; Schmitz, 2007, s. 52). Ne var ki, yeni bir terimi bu yöntemlerden birisi ile oluşturmadan evvel bahsi geçen kavramı ifade etmek adına mevcutta kullanılan bir terim olup olmadığını araştırmak gerekmektedir.

Terim oluşturma konusunda Öztokat (1991, s. 60) bu işlemin dört biçimde gerçekleştiğini ifade etmiştir: (1) türetme, (2) birleştirme, (3) birden çok sözcükle karşılama ve (4) anlam aktarımı. Zülfikar (2011) ise terim yapma yolları sekiz ana başlıkta ele almaktadır (ss. 159-183): (1) terim türetmede örneksemenin rolü, (2) yapım ekleriyle kök ve gövdelerden terim türetme, (3) kelime birleştirme yoluyla terim türetme, (4) kelime türlerini değiştirme, (5) genel dilden kelime aktarma, (6) halk ağızlarından kelime aktarma, (7) tarihi Türkçe metinlerden kelime aktarma ve (8) çağdaş Türk lehçelerinden yararlanma.

Bunlardan başka terim oluşturmaya dair görüşlerini dile getiren Başkan'a (1974) göre sözcük ve terim üretme yöntemleri ve alt işlemler üç temel yaklaşım ve toplam 9 yöntemle yapılabilir (**Tablo 1**).

**Tablo 1:** Sözcük ve terim üretme yöntemleri ve alt işlemler

1. Batılı yabancı terimleri karşılama	2. Eski sözcükleri canlandırma	3. Yeni sözcükler üretme
a. yakıştırma işlemi ile b. çevirme işlemi ile c. kavram aktarma işlemi ile	a. olduğu gibi alarak b. yeni anlam yükleyerek	a. karma yolu ile b. uydurma yolu ile c. benzetme yolu ile d. birleştirme yolu ile

Kaynak: Başkan, 1974, s. 177

Göktolga (2004) ise bilim terimlerinin Türkçeleştirilmesinde kullanılan yöntemleri iki ana ve üç alt yöntem olduğunu ifade etmektedir (**Tablo 2**).

**Tablo 2:** *Bilim terimlerinin Türkçeleştirilmesinde kullanılan yöntemler*

1. Sözcük aktarma yöntemi	2. Terim türetme yöntemi
i. genel dilden sözcük aktarma yöntemi ii. eski Türkçeden sözcük aktarma yöntemi iii. çağdaş Türk lehçelerinden sözcük aktarma yöntemi	i. kök ve gövde halindeki sözcüklerden terim türetme yöntemi ii. yakıştırma yöntemi iii. tamlamalar oluşturarak terim türetme yöntemi
<b>Kaynak:</b> Göktolga, 2004, ss. 106-108	

Karaman'a (2009) göre terim oluşturma yöntemleri dil içi ve diller arası diye iki ayrı yaklaşımın içerisinde üçer ana yöntem kapsamında 16 farklı şekilde yapılabilmektedir (**Tablo 3**).

**Tablo 3:** *Terim oluşturma yöntemleri*

DİLLER İÇİ YÖNTEMLER	1. Var olan kaynakların kullanımı	i. çok anlamlılık (anlam aktarımı, benzetme, düz değişmece, eğretileme) ii. eş adlılık (eş seslilik)
	2. Var olan kaynakların değişimi	i. dönüştürme ii. sıkıştırma (baş harfleme, kısaltma, kırpma/kısalama) iii. takılama / türetme iv. özelleme v. birleştirme / birleşik terim oluşturma
	3. Yeni kaynakların kullanımı	i. oluşturma ii. ödünçleme
DİLLER ARASI (ÇEVİRİ ODAKLI) YÖNTEMLER	1. Açıklama	
	2. Ödünç terim / ödünçleme	
	3. Ödünç terim yerine oluşturma	i. oluşturma ii. ödünç çeviri iii. birleştirme / birleşik terim oluşturma iv. özelleme v. anlam katma (eş adlılık, çok anlamlılık) vi. niteleme vii. takılama / türetme (son ekleme) viii. dönüştürme ix. sıkıştırma (kısaltma, baş harfleme, kısalama)

**Kaynak:** Karaman (2009, ss. 45-59)

Karaman'a (2009, s. 56) göre ödünçleme yönteminde ödünç alınan terimin hedef dil özelliklerine uyum sağlayıp sağlamadığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde ödünçlemenin bazı milli değerlerle çeliştiği ve bu işlemin baskın olanın tahakkümü olduğu görüşünü savunan çalışmalar da vardır (Benson, 1958, s. 249; Cabré, 1999, s. 4; Drame, 2015, s. 509; Rey, 1995, s.79). Öyle ki, bilimi ve teknolojiyi ithal eden toplumlarda, genellikle bilimi ve teknolojiyi ürettiğinden olsa gerek, baskın Anglo-Amerikan toplumların dillerinden sözcüklerin ödünçlendiği görülür (Rey, 1995, s. 79). Cabré'ye (1999, ss. 89-90) göre ise bu terimler bir kere kullanılmaya başlandığında onları anadil terimleri ile değiştirmek zorlaşır. Drame'ye (2015, s. 509) göre bu sorun kullanıcıların dil ile ilgili ve milli kimliklerine dokunduğundan dolayı daima hassas bir konu olmuştur; zira bir dil, kullanıcıları tarafından geniş ölçekte kullanıldığı oranda yaşamını sürdürebilir.

Bu kapsama Göktolga (2004, ss. 108-109) terimlerin Türkçeleştirilmesi aşamasında dikkat edilmesi gereken özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- İlgili bilim dalından mümkün olduğunca çok kişinin görüşünün alınması,
- Toplumun dil beğenilerinin göz önünde bulundurulması,
- Anlam kayması sonucu olumsuz anlamlar yüklenmiş kelimelerden kaçınılması,

- Oluşturulan terimlerin yenilerini türetmeye elverişli olması,
- Türkçe eski kök ve eklere mümkün olduğu derecede az yer verilmesi ve
- Bir bilim dalını ülkede ilk kez çalışan ya da ülkeye ilk kez tanıtan kişilerin o bilim dalına ait terimleri mümkün mertebe anadilde üretmeye gayret etmesi.

Son olarak oluşturulan yeni terimin kabul görüp görmediğini anlamak için şu noktalar gözlemlenebilir (Rey (1995, s. 82):

- Kullanım sıklığı,
- Terimin kullanılabilirliği,
- Kullanıcıların olumlu ve olumsuz tepkileri,
- Terimin alan dışı kullanımı.

## 2.3 Turizm formları ve bağlantılı kavramlar

Birleşmiş Milletler (BM) turizm istatistiklerini belirlemek için uluslararası tavsiye niteliği taşıyan 2010 yılında yayımladığı *International Recommendations for Tourism Statistics 2008* eserinde turizm formları olarak altı farklı ifade (*domestic, inbound, outbound, internal, national ve international*) ele almaktadır. Bu kavramların ve ayrımların daha iyi anlaşılabilmesi için, bu formların içerdikleri bazı anahtar kavramların açıklanması faydalı olacaktır. Bu anahtar kavramlara genel olarak bakacak olursak bunların üç gruba ayrıldığı görülecektir: (1) doğrudan seyahatle ilgili olan kavramlar, (2) doğrudan seyahat edenlerle ilgili olan kavramlar ve (3) doğrudan lokasyonla ilgili olan kavramlar.

### 2.3.1 Doğrudan seyahatle ilgili olan kavramlar

Doğrudan seyahatle ilgili kavramlardan ilki seyahat (*/travel*) olgusudur. Bir devinimi ifade eden seyahat, seyahat edenlerin (*/travellers*) aktivitelerine işaret eder (United Nations, 2010, s. 9).

Gezi (*/trip* ya da */round trip*) bir kişinin olağan ikametgâhından (*/place of usual residence*) ayrılış anından [tekrar oraya] dönüşüne kadar olan seyahate işaret eder. Bir gezi, farklı yerlerin ziyaretinden oluşur [oluşabilir] (United Nations, 2010, s. 9).

Ziyaret (*/tourism visit*) kavramı, bir turizm gezisi esnasında ziyaret edilen yerdeki kalışa (*/stay*) işaret etmektedir. Bu kalışın, turizm ziyareti niteliğini karşılaması için geceleme olması zaruri değilse de orada bir duraklama (*/stop*) olması gerekir. Coğrafi bir alana duraklama olmadan girme, o alanın ziyaret edildiği anlamına gelmez. Bu yüzden bir ziyaretin, turizm ziyareti sayılması için ülkelere minimum duraklama süresini tanımlamaları tavsiye edilmektedir (United Nations, 2010, s. 13).

### 2.3.2 Doğrudan seyahat edenlerle ilgili olan kavramlar

Doğrudan seyahat edenlerle ilgili olan kavramlardan ilki seyahat edendir (*/travellers*). Seyahat eden, herhangi bir nedenle ve herhangi bir süre boyunca farklı coğrafik güzergâhlar (lokasyon) arasında seyahat eden kişidir (United Nations, 2010, s. 9).

Ziyaretçi (*/visitor*) ise bir yıldan az süreliğine, ziyaret edilen yer ya da ülke tarafından ikamet eden mahiyeti ile işe girmek dışında (iş, boş zaman (*/leisure*) ya da diğer kişisel amaçlar gibi) herhangi bir ana amaçla olağan çevresinin dışında ana bir destinasyona gezi düzenleyen seyahat eden [kişi]dir. Ziyaretçiler tarafından yapılan bu geziler, turizm gezisi niteliğini karşılarken ziyaretçilerin etkinliklerine karşılık gelir (United Nations, 2010, s.10). Ziyaretçinin gezisi eğer [en az] bir geceleme kalışı içerirse

turist (ya da geceleme yapan ziyaretçi), aksi halde günü birlikçi (*excursionist*) olarak adlandırılır (United Nations, 2010, s. 10).

Seyahat edenin ikamet ettiği ülke ile uyruk (*nationality*) ve vatandaşlık (*citizenship*) kavramlarının ise birbirinden farklı olduğuna işaretler aralarındaki farka şöyle değinilmektedir (United Nations, 2010, s.11): Seyahat eden kişi, başka bir ülkede ikamet ediyor olsa bile, bir devlet tarafından kendisine verilen pasaport (ya da kimlik dokümanı) sayesinde bir ülkenin yurttaşı ya da vatandaşı kabul edilir. Seyahat eden kişi birden çok pasaporta sahipse, birden çok vatandaşlığı var demektir. Birçok ülke tarafından da turizm hareketinde bu sahip olunan pasaport dikkate alınmaktadır. Oysaki seyahat edenlerin (ya da ziyaretçilerin) sınıflandırılmasında ikamet edilen ülkenin temel alınması tavsiye edilmektedir.

İkamet eden (ya da mukim) (*resident*) ile ikamet etmeyen (ya da gayri mukim) (*non-resident*) kavramları ise ikamet kavramı ile bağlantılı olup seyahat hareketlerine katılan kişilerin, katıldıkları menşei yerlere göre sınıflandırılması için kullanılmakta olup farklı turizm formlarına katılanları temsil ettiği söylenebilir.

Tüm bu [ve sonraki sayılacak olan sebeplerden ötürü] turizm, seyahatin alt kümesi; ziyaretçi ise, seyahat eden kişinin alt kümesidir. Bu yukarıdaki ayrımlar ise kritik öneme sahiptir (United Nations, 2010, s.10).

### 2.3.3 Doğrudan lokasyonla ilgili olan kavramlar

Doğrudan lokasyonla ilgili kavramlardan ilki gezi kavramını açıklanırken kullanılan olağan ikamet yeri (*place of usual residence [within a country]*) kavramıdır. Olağan ikamet yeri, belli sayıda insanın genellikle ikamet ettiği coğrafi yerdir. İkamet (*residence*) ise ziyaretçileri, menşei yerlere göre sınıflandırmak ve destinasyonlarının nitelendirilmesine imkân verir. Böylelikle farklı turizm formlarının ayırt edilmesini mümkün kılar. Çoğu insan için olağan ikamet yerini ifade etmek zor olmasa da emekliler gibi birden çok yerde ikamet eden ve birden çok yerel ekonomiye bağlı olan insanlar gibi birden çok olağan ikametgâhı olan kişiler sebebiyle bazı karmaşalar ortaya çıkabilmektedir (United Nations, 2010, ss. 11-12; IMF, 2009, ss.70-71; United Nations, 2017, s. 40).

Lokasyonla ilgili bir başka anahtar kavram olan bireyin olağan çevresi (*usual environment*) [birbirine] bitişik olması gerekmez bile, bir bireyin sıradan hayat rutinlerini içinde idame ettirdiği coğrafi alan olarak tanımlanır (United Nations, 2010, s. 11). Bu kavram, karakteristik olarak ikamet edilen ülke (*country of residence*) kavramını tamamlayarak bireye özel olarak atfedilmiştir. Bu kavramın kullanılmasındaki amaç, olağan ikametgâh ile çalıştığı yer arasında düzenli olarak gidip gelen ya da mevcut hayat rutinlerinde arkadaş ve akraba ziyaretleri, alışveriş merkezleri, dini yerler, sağlıkla ilgili durumlar gibi azımsanmayacak uzaklıktaki merkezler ile farklı yönetim bölgelerinde olsa da düzenli olarak ve sıklıkla ziyaret edilen alanlara gidip gelen seyahat edenlerden ziyaretçileri ayırmaktır. Burada belki ülkelerin düzenli ve sıklıkla ifadeleriyle neyi kastettiklerinin tanımlaması gerekebilir. Bireyin olağan çevresine ait olduğu meskenle ilgili olağan ikametgâhı, çalıştığı yeri ya da düzenli ve sık sık ziyaret ettiği yerleri kapsamaktadır ki bu yerler çok uzakta ya da başka bir muhitte (*locality*) bile olabilir. Bunun tek istisnası tatil evidir (*vacation home* ya da *holiday home*). Tatil evi, mesken üyeleri tarafından rekreasyon, tatil ya da herhangi bir boş zaman biçimindeki amaçlarla ziyaret ettikleri ve içinde yaşadıkları yapıdır. Buraya yapılan geziler çok sık ve kalış süreleri çok uzun olmamalıdır ki bu yapıda yaşama ziyaretçinin ana yaşamasına dönüşmesin (United Nations, 2010, s. 12).

Turizm gezisinin ana destinasyonu (*main destination*), geziyi yapma kararının merkezindeki ziyaret edilen yer olarak tanımlanmaktadır. Ne var ki, eğer ziyaretçi tarafından öyle bir yer tanımlanamıyorsa ana destinasyon, gezi süresince ziyaretçinin vaktinin çoğunu geçirdiği yer olarak tanımlanır. Eğer böyle

bir yer de tanımlanamıyorsa; ana destinasyon, olağan ikametgâha en uzak yer olarak tanımlanmaktadır (United Nations, 2010, s. 13).

### 2.3.4 Turizm formları ile ilgili kavramlar

Doğrudan seyahat, doğrudan seyahat eden ve doğrudan lokasyonla ilgili anahtar kavramlardan sonra, bunların birleşimiyle çalışmanın bu bölümünde ele alınacak olan turizm ve turist formlarıyla ilgili olan diğer anahtar kavramları ele almak yerinde olacaktır.

İlk olarak önceki alt başlıklarda verilen kavramlar ışığında mukim tarafından ülke içinde yapılan seyahatlere iç seyahatler (*domestic travel*) denir. Gayri mukimler tarafından bir ülkeye yapılan seyahatlere yurt içine yönelik seyahat (*inbound travel*) denirken mukimler tarafından ülke dışına yapılan seyahatlere yurt dışına yönelik seyahat (*outbound travel*) denir (United Nations, 2010, s. 9). İç, yurt içine yönelik ya da yurt dışına yönelik olsun; bu tür seyahat edenlere de sırasıyla iç, yurt içine yönelen ya da yurt dışına yönelen seyahat eden kişi (sırasıyla *domestic traveller*, *inbound traveller* ve *outbound traveller*) denir (United Nations, 2010, s. 9). Turizm gezisinde olan iç, yurt içine yönelen ya da yurt dışına yönelen seyahatçiler sırasıyla iç, yurt içine yönelen ya da yurt dışına yönelen ziyaretçi (sırasıyla *domestic visitor*, *inbound visitor* ve *outbound visitor*) olarak adlandırılır (United Nations, 2010, s.10). Bu kavramlar, bu çalışmada iç, yurt içine yönelen ya da yurt dışına yönelen turist (sırasıyla *domestic tourist*, *inbound tourist* ve *outbound tourist*) olarak ele alınacaktır.

Yurt içine yönelik gezi (*inbound trip*), bir ülkeye varış ile ayrılış arasındaki seyahate karşılık gelirken iç gezi (*domestic trip*) ya da yurt dışına yönelik gezi (*outbound trip*), ikametgâh yerinden ayrılış ile [oraya dönüş] arasındaki seyahate karşılık gelir. Bir iç gezi, seyahat edenin ikamet ettiği ülkedeki bir ana destinasyona sahipken yurt dışına yönelik gezi bu ülkenin dışında bir ana destinasyona sahiptir (United Nations, 2010, s. 9).

## 3 Metodoloji

İnsanların neden seyahat ettiği, neden belirli yerlere gitmeyi tercih ettiği ve gittikleri yerlerde zamanlarını nasıl ve ne şekilde geçirdikleri turizm endüstrisinde çokça merak edilen konular arasındadır (Öter ve Sarıbaş, 2017, s. 5). Bu doğrultuda Goeldner ve Ritchie (2012, s. 4), bir bilim dalı olarak turizm çalışma alanının gelişmesinin beş aşamanın elde edilmesine bağlı olduğunu öne sürmektedir: (1) yeknesak tanımlar (*uniform definitions*), (2) tarif (*description*), (3) analiz (*analysis*), (4) tahmin (*prediction*) ve (5) kontrol (*control*). Benzer bir şekilde Erkuş (2008, s. 480) bilimsel çalışmanın evrendeki düzeni bulmaya çalışma gibi genel amaçlarının yanısıra, sistematik özelliğine de uygun biçimde, bir çalışmanın amaçlarının; betimleme (*description*), açıklama (*explanation*), yordama (*prediction*) ve denetleme (*controlling*) olduğunu ifade etmektedir.

BM tarafından turizm formları olarak ele alınan ve bir ziyaretçinin ayrıldığı nokta ile vardığı nokta arasında ilişkiyi tanımlayan kavramlardan (*domestic*, *inbound*, *outbound*, *internal*, *i national* ve *international*) bir kısmının Türkçe literatürde ziyaret edilen yere göre iç turizm ve dış turizm; dış turizmin de kendi içerisinde aktif dış turizm ve pasif dış turizm olarak adlandırıldıkları görülmektedir (Bknz. Kozak vd., 2015, ss, 22-24). Ana formların kombinasyonları olan ulusal, uluslararası ve yurt içi turizm formlarının ise sadece ilk ikisinin pazar bölümlendirme ifadesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu ifadelerin uluslararası otoriteler tarafından kastedilen anlam içeriklerini yansıtmadığı düşüncesiyle, turizm formlarının Türkçe literatüre önerilmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.



Bu amaç doğrultusunda çalışma, nitel olarak yapılandırılmış mülakat tekniğiyle toplanan verilerin epistemolojik olarak incelenmesi ve yansıttıkları içeriklere dair yeni adlandırmaların önerilmesi ve modellenmesi şeklinde kurgulanmıştır.

İster düşünsel ya da teorik ister pratik düzeyde olsun bir bilimsel çalışmanın hareket noktası, problemdir (Erkuş, 2008, s. 480). Bir araştırma tasarımında problemi (ya da sorunu) ortaya koymakla birlikte kuramsal çerçeve belirginleşerek ele alınan konu ve incelenecek sorun bu çerçeve içine yerleştirilir. Sorun, epistemolojik sistem temeline oturtularak gerekçeli sorularla sunulur (Yurtseven vd., 2013, s. 19). Araştırmayı başlatacak olan, cevabı aranan o ilk sorudur.

Bu dayanak çerçevesinde; (1) bu araştırmayı başlatan ana problem ve (2) cevabı aranan ana soru sırasıyla şunlardır:

**Ana problem:** turizm formları kavramları, Türkçe literatürdeki mevcut halleriyle uluslararası otoriteler tarafından kastedilen anlam içeriklerini taşımamaktadır.

**Ana soru:** Turizm formları, kastedilen anlam içeriklerine göre Türkçe dilinde yeniden adlandırılabilir mi?

Bu kapsamda Gökçe (2020) tarafından ortaya konulan Hiyerarşik Turizm Taksonomisi (HTT) modelinin dördüncü basamağı olan turizm formları basamağı için toplanan verilerden hareketle, bu kavramlar epistemolojik olarak incelenmiş ve katılımcılardan sorulmuştur.

Altunışık ve diğerlerine (2010, s. 130) göre evren, “araştırmacının çalışma alanını oluşturan, örneğini seçtiği ve edindiği sonuçları genelleştireceği gruptur”. Yazarlar, araştırma bağlamında iki farklı evrenin varlığından bahsetmenin mümkün olduğunu da belirtmektedir (s.131): Bunlardan ilki “ideal evren” olup araştırmacı için herhangi bir kısıt olmaması durumunda benimsenecek evrenken; ikincisi araştırmacının kısıtları dikkate alarak oluşturduğu “gerçekçi evren”dir.

Araştırma kapsamında araştırmacının maddi gücü ve imkânları göz önünde bulundurularak araştırma sorularına uygun cevap alınacak şekilde belirlenen ideal evren dünya genelindeki tüm turizm akademik camiasıyken, gerçekçi evren araştırmacının ulaşabildiği ve turizmin teorik yapısıyla ilgili çalışmalarını bulunan doktora ve üstü unvana sahip kişilerdir.

Örnekleme ise “bir çalışma için seçildikleri evreni temsil edebilecek şekilde grup içerisinde belli sayıda denekten oluşan bir alt elemanlar oluşturma sürecidir” (Altunışık vd., 2010, s. 131). Araştırmanın örneklem dizaynı çerçevesinde örnekleme tekniklerinden olasılığa dayalı olmayan (ön yargılı) örnekleme türlerinden “kasti (kararsal) örnekleme” vasıtasıyla oluşturulmuştur. Bu teknikte “örneği oluşturacak olan elemanlar araştırmacının araştırma problemlerine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluşmaktadır” (Altunışık vd., 2010, s. 140). Denekler rastgele seçilmez ve deneklerin seçimindeki ölçüt araştırmacının yargısıdır. Özellikle pilot uygulama ve mülakat tasarımı aşamasında bu kişilerin turizm teorisi alanında çalışmalar yapmış yerli ve yabancı akademisyenlerden oluşması kararlaştırılmıştır.

Örnekleme ulaşırlarken gerek ulusal gerekse de uluslararası literatürde turizm çeşitlerine ilişkin yayınlar yapmış akademisyenlerle yüz yüze ve/veya online mülakat yapılmıştır. Bu kapsamda 19.07.2019-31.01.2020 tarihleri arasında 107 kişiye öncül e-posta atılmış, bunlardan dördü olumsuz yanıt verip araştırmaya katılmayacağını beyan etmiştir. Araştırma mülakat açıklaması maili atılan kalan 103 kişiden sadece 41 kişinin sağladığı veri işlenip çalışmaya entegre edilecek şekilde transkript edilebilmiştir.

Diğer denekler ya da birden çok e-posta yahut telefonla ulaşılmasına karşın hiçbir dönüt vermemiştir. Bütün haberleşme trafiği de kayıt altına alınıp bir excell listesinde rapor olarak tutulmuştur.

Veri toplama aracı olarak yüz yüze ve çevrimiçi görüşmelerde kullanmak üzere önce taslak bir mülakat formu oluşturulmuş, pilot çalışmadan sonra da bu forma son hali verilmiştir. Bu aşamadan sonra nihai hali verilen özellikle çevrimiçi mülakat formu tamamen yapılandırılmış özellik taşımaktadır. Katılımcıların birebir kendilerine mülakat sitesinin linki olan <http://tourismtaxonomy.com> eposta veya telefon yoluyla gönderilmiş, gerekirse sözlü cevaplar verebilecekleri de bu mesajda belirtilmiştir. Mülakat sitesi; araştırmanın kapsamının evrenselliğinden dolayı Türkçe, İngilizce, Almanca ve Rusça olmak üzere dört farklı dile çevrilerek her birine ayrı bir veri tabanı domaini satın alınmıştır. Soruların çevrimiçi doldurulduğu esnasında birçok denekle o anda interaktif bir bağ kurul(a)mamıştır. Bu kısıttan ötürü çalışmanın ihtiva ettiği ve araştırdığı kapsamı; detaylı olarak eposta yoluyla açıklanmış, deneklerin ihtiyaç duyması halinde soruları gerek telefon görüşmesi gerek anlık mesajlaşma gerekse de yine eposta vasıtasıyla cevaplanarak anlaşılmayan tarafları üzerine açıklık getirilmiştir.

Katılımcılara yönlendirilen tüm sorularda, sorunun yanında açılır pencere infosu olarak verilen ve o sorunun dayandığı literatür temeli olan açıklamalardan birini seçebileceği yahut da tamamen bunlardan bağımsız cevaplar verebileceği de ekstra olarak bu ardıl e-postada açıklanmıştır.

Veri toplama aşamasında elde edilen nitel veriyi sayısallaştırmak ve görselleştirmek için MaxQDA nitel veri analiz programı öğrenci lisans sürümü satın alınmış, transkripsiyonu yapılan veriler bu programa atılarak önce açık kodlaması daha sonra da eksensel kodlaması yapılmıştır.

Her görüşmeye M1, M2, M3... şeklinde bir numara verilip analizlerde kişilerin ismi yerine görüşme numaraları belirtilmiştir. Araştırmacının yansızlığının temini için çevrimiçi uygulanan görüşmeler veri tabanından yedeklenmiş; yüz yüze uygulanan görüşmeler ise aynı zamanda ses kaydı olarak alınıp muhafaza edilmiştir.

Araştırma kapsamında terimsel adlandırmalar için Başkan'ın (1974) çevirme işlemi ile batılı yabancı terim karşılama yöntemi, Karaman'ın (2009) diller arası (çeviri odaklı) terim oluşturma yöntemlerinden ödünç terim yerine oluşturma yöntemi ve Göktolga'nın (2004) bilim terimlerinin Türkçeleştirilmesinde kullanılan yöntemlerinden tamlamalar oluşturularak terim türetme yöntemleri harmanlanarak kullanılmıştır.

#### 4 Bulgular ve Tartışma

BM tarafından turizm formları olarak ele alınan ve bir ziyaretçinin ayrıldığı nokta ile vardığı nokta arasında ilişkinin tanımlandığı kavramların (*domestic, inbound, outbound, internal, i national ve international*) Türkçe literatürde yer aldıkları şekillerde sorunlu bir terimsel adlandırmaya sahip oldukları ana probleminin cevabının arandığı bu çalışmada elde edilen bulgular izleyen bölümde aktarılmakta ve tartışılmaktadır.

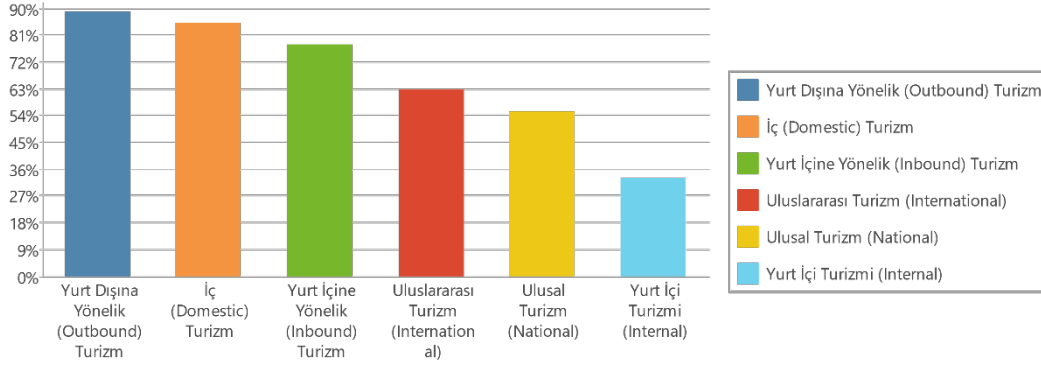
Araştırma kapsamında demografik bilgi talep edilmemiş olmasına karşın veri temini sunan katılımcıların bilgileri Tablo 4'te görülmektedir.

**Tablo 4: Katılımcı bilgileri**

<b>Katılımcı no</b>	<b>Unvan</b>	<b>Alan</b>	<b>Mülakat dili</b>	<b>Mülakat tarihi</b>
M1	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	İngilizce	25.07.2019
M2	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	İngilizce	13.08.2019
M3	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	30.07.2019
M4	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	İngilizce	26.12.2019
M5	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	13.01.2020
M6	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	22.10.2019
M7	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	26.12.2019
M8	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Rusça	28.12.2019
M9	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	26.01.2020
M10	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	29.01.2020
M11	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	30.01.2020
M12	Prof. Dr.	Turizm rehberliği	Türkçe	16.11.2020
M13	Prof. Dr.	İktisat politikası	Türkçe	26.10.2019
M14	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	26.12.2019
M15	Prof. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	25.10.2019
M16	Prof. Dr.	Gastronomi	Almanca	18.11.2019
M17	Doç. Dr.	Rekreasyon	Türkçe	16.01.2020
M18	Doç. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	30.07.2019
M19	Doç. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	27.12.2019
M20	Doç. Dr.	Turizm rehberliği	Türkçe	19.10.2019
M21	Doç. Dr.	Turizm rehberliği	Türkçe	27.12.2019
M22	Doç. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	26.12.2019
M23	Doç. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	12.10.2019
M24	Doç. Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	16.01.2020
M25	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	18.09.2019
M26	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	30.10.2019
M27	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	29.10.2019
M28	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	26.12.2019
M29	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	1.11.2019
M30	Dr.	Turizm rehberliği	Türkçe	14.09.2019
M31	Doç. Dr.	Turizm rehberliği	Türkçe	18.01.2019
M32	Dr. Öğr. Ü.	Gastronomi	Türkçe	31.10.2019
M33	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	28.01.2020
M34	Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	11.11.2019
M35	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	25.10.2019
M36	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	16.01.2020
M37	Dr. Öğr. Ü.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	24.10.2019
M38	Dr.	Turizm işletmeciliği	Rusça	14.12.2019
M39	Dr.	Turizm işletmeciliği	Türkçe	18.11.2019
M40	Doç. Dr.	Uluslararası ticaret	Türkçe	29.12.2019
M41	Doç. Dr.	Sosyoloji	Türkçe	27.12.2019

Buna göre, turizm teorisi konusunda çalışması ya da ilgisi olduğu kasti olarak seçilerek araştırmanın sorularına cevap vermesi istenen katılımcılardan %40'ı profesör doktor, %32,5'i doktor (doktor öğretim üyesi dâhil) ve %27,5'i de doçent doktordur. Bunlardan ağırlıklı alan turizm işletmeciliği, ağırlıklı dil ise Türkçedir.

Çalışma kapsamında araştırılan turizm formları ayırımın esas hareket noktası; turizme dair hareketlerin, turizm dışı seyahatlerden ayrıldıktan sonra, seyahat edenin olağan çevresi ile varış noktası arasında ilişki bakımından incelenmesi temeline dayanmaktadır. Bu kapsamda katılımcıların görüş belirttiği turizm formlarına ilişkin kodların dağılımı Şekil 1'de görülmektedir.



Şekil 1: Turizm formları kod dağılımı

Bu dağılımı sağlayan katılımcı görüşleri birkaç tema etrafında toplanmaktadır. Katılımcıların esas olarak yoğunlaştığı alan literatürdeki mevcut adlandırmanın tekrarıdır. Aralarında küçük farklar olsa da genel olarak iç turizm, aktif dış turizm, pasif dış turizm etrafında toplanmaktadır. Bunlara ek olarak da ulusal ve uluslararası turizm terimleri de kullanılmaktadır.

M4	“İç /Domestic, Uluslararası /International, Aktif dış /Inbound, Pasif dış /Outbound”
M22	- Dış aktif turizm - Dış Pasif turizm - İç turizm - Ulusal turizm - Uluslararası turizm
M29	İç turizm Dış turizm (Dış aktif turizm, Dış pasif turizm) Ulusal turizm Uluslararası turizm
M38	“İç turizm, dış aktif turizm ve dış pasif turizm. Uluslararası Ulusal Yurtiçi turizm
M9	“İç Turizm, Yurt dışına yönelik turizm, Ülkeye yönelik turizm, Ulusal Turizm, Uluslararası Turizm.
M13	“dış aktif, dış pasif ve iç turizm”
M5	“Gelinen yere göre, İç ve dış turizm (Dış aktif ve pasif turizm)”
M32	“İç turizm, Dış turizm, Yurt içi, yurt dışı”
M33	“yurt içi, yurt dışı, ulusal, uluslararası”

M21	<i>“Domestic (iç turizm) Inbound (yurt içine yönelik turizm) Outbound (Yurt dışına yönelik turizm)”</i>
M12	<i>“Domestic, Outbound, International”</i>
M7, M8, M15, M16	<i>“İç turizm, dış turizm.”</i>
M35	<i>“Ulusal ve uluslararası olmak üzere iki kategoride incelenebilir.”</i>
M34	<i>“Yurt içi / yurt dışı”</i>
M41	<i>“Yerli ve dış turizm”</i>
M19	<i>“ziyaret eden yere göre iç turizm ya da dış turizm; kabul eden bölge dış aktif turizm ya da dış pasif turizm olarak ayrılabilir.”</i>

Bu adlandırmalar, esas olarak araştırmanın cevabını bulmak istediği sorunu teşkil ettiği için; literatürde mevcut adlandırmaların ne kadar hâkim olduğunun görülmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Bu temalardan ikincisi, araştırmacılar tarafından kavramsal olarak oluşturulan adlandırmaların aynen tekrarı şeklindedir (M6, M14, M24 ve M31):

*“Domestic (iç turizm)  
Inbound (yurt içine yönelik turizm)  
Outbound (Yurt dışına yönelik turizm)  
Internal (yurt içi turizmi) = [domestic + inbound]  
National (Ulusal turizm) = [domestic + outbound]  
International (Uluslararası turizm) = [inbound + outbound]”*

Benzer olsa da bu turizm adlandırmalarını açıklayan katılımcı görüşleri de bulunmaktadır.

M27	<i>“İç turizm, turistlerin kendi ülke sınırları içinde turizm faaliyetlerine katılmaları Inbound turizm, yabancı turistlerin gelmesiyle oluşan turizm şekli Outbound turizm, yerli turistlerin yurt dışına yönelik turizm faaliyetlerine katılmaları İnternal turizm, bir ülkeye hem yurt dışından hem de kendi vatandaşlarının turizm faaliyetlerine katılması durumu National turizm, bir ülke vatandaşlarının hem kendi ülke sınırları içerisinde hem de yurt dışına yönelik turizm faaliyetlerinden oluşan turizm International turizm, bir ülkeye gelen yabancı turistler ile kendi ülke vatandaşlarının yurt dışına yönelik turizm faaliyetlerinden oluşan turizm”</i>
M11	<i>“turizm faaliyet olarak kesinlikle uluslararası bir eylemdir. Ülke içi turizm, ülke dışı turizm”</i>
M26	<i>Turizm biçimleri ikiye ayrılır. Yerli ve yabancı turistlerin katıldığı ulusal turizm ve yabancı turistlerin ve ülke insanının yurt dışına giderek katıldığı uluslararası turizm.</i>

Konuyla ilgili en açıklayıcı görüş M17 katılımcısından alınmaktadır.

*“Seyahatin yönü itibarıyla turizm hareketleri 3 grupta sınıflandırılabilir. Bunlar iç turizm, yurt içine yönelik ve yurt dışına yönelik turizm hareketleridir. Ancak bu sınıflandırma herhangi bir turizm türünü, çeşidini veya biçimini ifade etmemekle birlikte devlet politikaları gelişme, mevcut tabloyu değerlendirmede kullanılan bir ayırmadır. Bunları turizm çeşitleri olarak sınıflandırmanın doğru olmadığını düşünüyorum.*

*Turizmden elde edilen gelirler ve turist sayısının hesaplanmasında yurt içi, ulusal ve uluslararası turizm olmak üzere üç farklı veri setinden yararlanılmaktadır. Bu kavramların herhangi bir turizm türünü, çeşidini veya biçimini ifade etmemekle birlikte ekonomik değerlendirme ve hesaplamalarda, turizmin gelişimini takip etmede kullanılan veri bileşenleri olduğunu düşünüyorum.”*

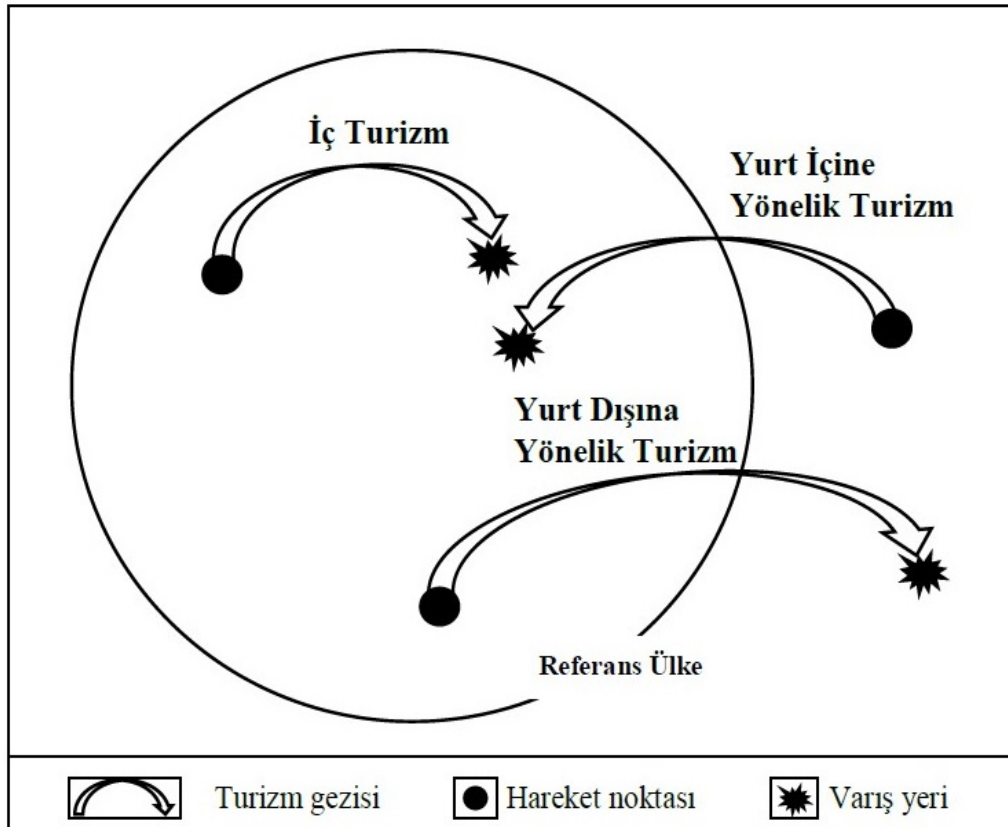
Elde edilen bulgulardan genel olarak görüldüğü gibi katılımcı görüşlerinden yenilik getiren bir bakış sunan veriler, kavramsal olarak oluşturulmuş temel açı üzerine odaklanmış niteliktedir. Bu noktada BM tarafından ifade edilen formlara karşılık araştırmacı tarafından önerilen Türkçe karşılıklar izleyen tabloda görülmektedir.

**Tablo 5: Turizm formları ve önerilen Türkçe karşılıkları**

Terimin orijinali	Önerilen Türkçe karşılık
<i>Domestic tourism</i>	İç turizm
<i>Inbound tourism</i>	Yurt içine yönelik turizm
<i>Outbound tourism</i>	Yurt dışına yönelik turizm
<i>Internal tourism</i>	Yurt içi turizmi
<i>National tourism</i>	Ulusal turizm
<i>International tourism</i>	Uluslararası turizm

Turizm formları olarak da adlandırılan bu hareket ve varış arasındaki ilişkinin terimsel adlandırmaları, görsel modellemeler vasıtasıyla izleyen bölümde tartışılmaktadır.

İlk olarak BM tarafından *domestic tourism*, *inbound tourism* ve *outbound tourism* olarak adlandırılan (United Nations, 2010, s. 10); araştırma kapsamında ise “iç turizm”, “yurt içine yönelik turizm” ve “yurt dışına yönelik turizm” olarak Türkçe karşılıkları önerilen ana formların görsel modellemesi, Şekil 2’de görülmektedir.



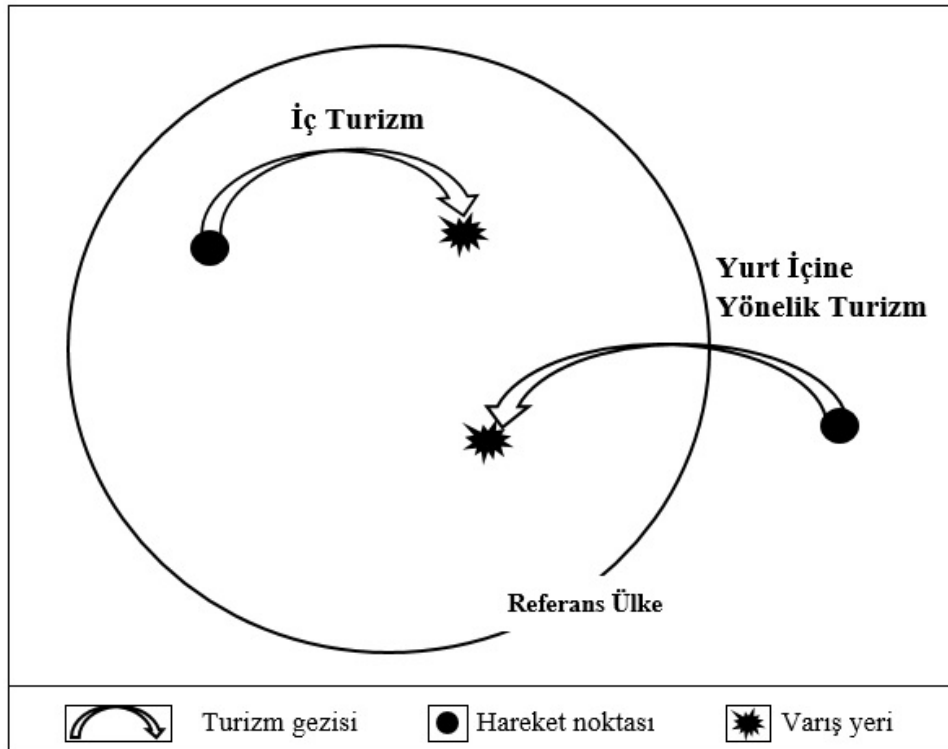
**Şekil 2: Turizm Ana Formları**

Bu şekildeki lejantın da dikkate alınmasıyla görsel modellemeden çıkartılacak terim açıklaması şu şekilde olmalıdır:

- İç turizm (*/domestic tourism*), referans ülke baz alındığında turizm gezisinin hareket ve varış noktasının bu ülke yasal/yönetimsel sınırları içerisinde olan turizm formudur. Yani iç turizm, ister iç turizm gezisi olsun isterse de yurt dışına yönelik turizm gezisinin bir bölümü olsun mukim ziyaretçinin referans ülke içerisindeki etkinliklerini kapsamaktadır.
- Yurt içine yönelik turizm (*/inbound tourism*), referans ülke baz alındığında turizm gezisinin hareket noktasının ülkenin yasal/yönetimsel sınırları dışarısından varış noktasının ise bu sınırlar içerisinde olduğu turizm formudur. Yani yurt içine yönelik turizm, gayri mukim ziyaretçinin bir yurt içine yönelik gezisinde referans ülke içerisindeki etkinliklerini kapsamaktadır.
- Yurt dışına yönelik turizm (*/outbound tourism*), referans ülke baz alındığında turizm gezisinin hareket noktasının ülkenin yasal/yönetimsel sınırlarından olmak koşuluyla varış noktasının bu sınırların dışına doğru olduğu turizm formudur. Yani, yurt dışına yönelik turizm, ister bir yurt dışına yönelik turizm gezisinin bir bölümü olsun isterse de bir iç turizm gezisinin bir bölümü olsun mukim ziyaretçinin referans ülke dışarısındaki etkinliklerini kapsamaktadır.

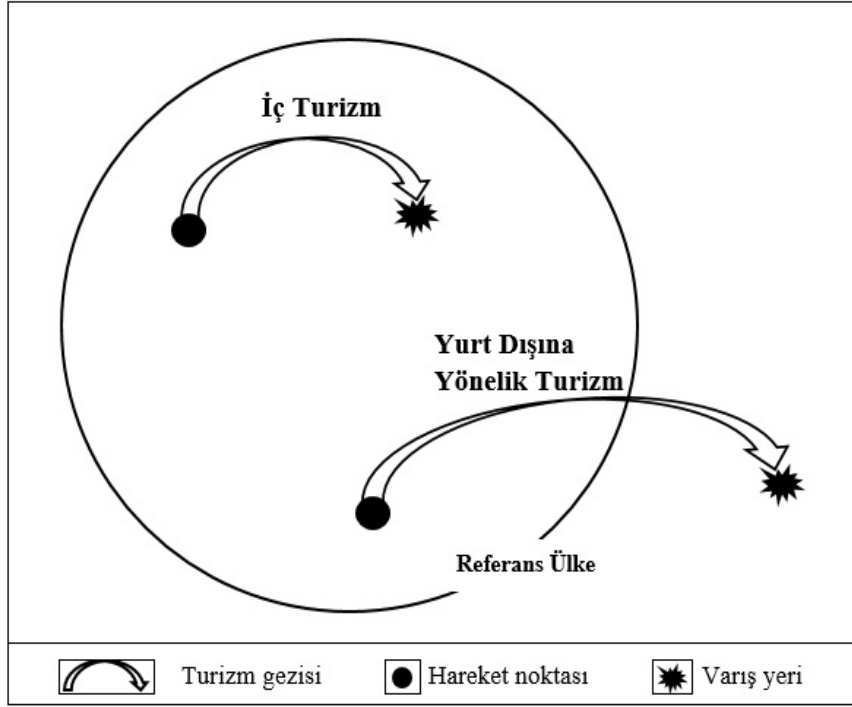
Bu ana turizm formları dışında, ana formların birbirleriyle yapılacak kombinasyonlar vasıtasıyla oluşturabileceği üç yan turizm formu da bulunmaktadır. Bu yan formların her biri münferit olarak izleyen bölümlerde görsel olarak modellenmekte ve açıklanmaktadır.

Yan formların ilki, yurt içi (*/internal*) turizmdir. Yurt içi turizmi, iç turizm ile yurt içine yönelik turizmi kapsamaktadır. Yani, mukim ve gayri mukim ziyaretçilerin referans ülke içerisindeki yurt içi ya da uluslararası turizm gezilerinin bir bölümü olan aktiviteleridir (Şekil 3).



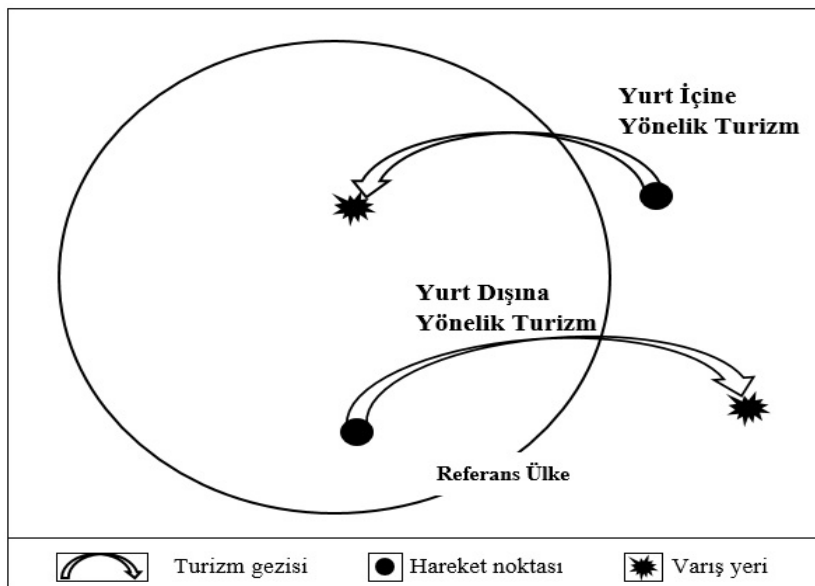
Şekil 3: Yurt İçi (*Internal*) Turizmi

Yan formların ikincisi, ulusal (/national) turizmdir. Ulusal turizm, iç turizm ile yurt dışına yönelik turizmi kapsamaktadır. Yani, ister iç isterse de yurtdışına yönelik turizm gezilerinin bir bölümü olsun mukim ziyaretçilerin referans ülke içerisinde ve dışarısında olan etkinlikleridir (Şekil 4).



Şekil 4: Ulusal (*National*) Turizm

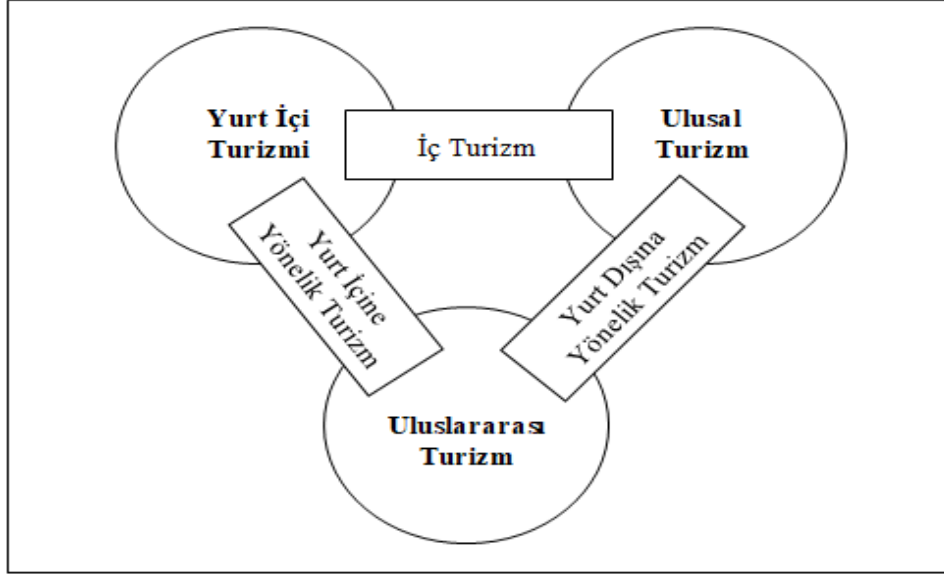
Yan formların sonuncusu ise uluslararası (*international*) turizmdir. Uluslararası turizm, yurt içine ve yurt dışına yönelik turizmi kapsamaktadır. Yani, ister iç isterse de yurtdışına yönelik turizm gezileri olsun, mukim ziyaretçinin referans ülke dışarısındaki etkinlikleri ile gayri mukim ziyaretçinin yurt içine yönelik turizm gezisinde referans ülke içerisindeki etkinlikleridir (Şekil 5).



Şekil 5: Uluslararası (*International*) Turizm



Turizm ana formların (Şekil 2) ve ana formların kombinasyonu ile elde edilen yan formların (Şekiller 3, 4 ve 5), içerdikleri anlamsal bütünleşim sayesinde birbirleriyle olan ilişkisi Şekil 6’da görülmektedir.



Şekil 6: Turizm Formları (Ana – Yan Kombinasyonu)

Buradan hareketle özet olarak iç turizmin yurt içi ve ulusal turizm hareketlerinin bir kesişimi; yurt içine yönelik turizmin, yurt içi ve uluslararası turizm hareketlerini kapsadığı ve yurt dışına yönelik turizmin ise ulusal ve uluslararası turizm hareketlerini içerdiği anlamı çıkartılabilir.

## 5 Sonuçlar

Bu çalışmada Türkçe literatürde ziyaret edilen yere göre turizm çeşitleri ve turizm pazarlamasında bir pazar bölümlendirme olarak ele alınmasına rağmen BM tarafından turizm formları olarak işlenen altı adet terimin Türkçeleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda Gökçe (2020) tarafından araştırılan ve HTT modelinin bir basamağına tekabül eden turizm formları, katılımcı verilerinden hareketle Türkçe olarak adlandırılmış ve şekilsel olarak modellenmiştir.

Bu adlandırmalar (BM tarafından tanımlanan *orijinal* halinden araştırma kapsamında önerilen “Türkçe karşılık” şeklinde) özet olarak şu şekildedir: *domestic tourism* için “iç turizm”; *inbound tourism* için “yurt içine yönelik turizm”; *outbound tourism* için “yurt dışına yönelik turizm”; *internal tourism* için “yurt içi turizmi”; *national tourism* için “ulusal turizm” ve *international tourism* için “uluslararası turizm”. Kavramlar Türkçeleştirilirken Başkan’ın (1974) çevirme işlemi ile batılı yabancı terim karşılama yöntemi, Karaman’ın (2009) diller arası (çeviri odaklı) terim oluşturma yöntemlerinden ödünç terim yerine oluşturma yöntemi ve Göktolga’nın (2004) bilim terimlerinin Türkçeleştirilmesinde kullanılan yöntemlerinden tamlamalar oluşturarak terim türetme yöntemleri harmanlanarak kullanılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde Türkçe adlandırılması yapılan terimlerin ayrıca şekilsel modellenmesi de yapılarak daha anlaşılır hale gelmesi de sağlanmaya çalışılmıştır.

Her ne kadar bu formlar mevcut literatürde farklı adlandırmalarla anılıyor olsalar da turizm disiplini ve teorisine ait birer terim olma özelliği gösterdikleri için yeniden ele alınmaları ve içerdikleri anlamın doğru şekilde aktarılması, çalışmayı esasen başlatan itki güçtür. Bu konuda oluşturma (neoloji)

ekseninde başkaca çalışmalar yapılabilir olsa da bu çalışma esasen böyle bir yaklaşımla ve farklı bir yöntemle yola çıkmış olsa da, araştırma sürecinde ön plana çıkan bazı kısıtlamalardan dolayı tamamlanamayarak kavramsal olarak ön görülen adlandırmaların katılımcı onayları vasıtasıyla elde edilmesine ve görselleştirilmesine neden olmuştur.

Turizmin diğer alanlarında da olan kavramsallaştırma, özellikle terim niteliğindeki ifadelerin, konusundaki eksikliklerin başkaca araştırmalar vasıtasıyla incelenmesi diğer araştırmacılar için önerilmektedir.

## 6 Beyanname

### 6.1 Çalışmanın Sınırları

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden gömülü teori tekniğine uygun olarak yüz yüze yarı yapılandırılmış mülakat tekniği uygulanması öngörülmüştür. Ancak, araştırma evreninin küreselliği ve mülakat sorularının derinlemesine bilgi gerektirmesi gibi sınırlılıklardan dolayı bu yarı yapılandırılmış form, yüz yüze uygulanamamış; araştırmanın da içeriği doğrultusunda veri, oluşturulan dört dilli (Türkçe, İngilizce, Almanca ve Rusça) mülakat sitesi (<http://tourismtaxonomy.com>) vasıtasıyla toplanmıştır. Bu siteye, katılımcıların cevaplamayı sadece yazı ile değil sözlü olarak da yapabilmeleri için sesli cevap eklentisi de entegre edilmiş olsa da soruların cevaplanması esnasında araştırmacıyla denek arasında derinlemesine görüş alışverişi olmayışı araştırmanın sınırlılıkları arasındadır. Bu mülakat sitesi, çoğu deneğe öncesinden yüz yüze bilgilendirme yapıldıktan sonra cevaplandırılmasına rağmen özellikle yurtdışında bulunan turizm teorisyenlerine çalışma ve site hakkındaki bilgi, sadece açıklayıcı bir öncül e-posta yoluyla yapılmıştır. Bu zorunluluk da konunun tam olarak kavranamayabileceği konusunda bir kısıt teşkil etmektedir.

Araştırma özü itibarıyla turizm teorisine bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla turizm akademisyenleri evren, dünya genelinde turizm teorisi konusunda çalışanlar örneklem olarak belirlenmiştir. Ne var ki, bazı teorisyenlere defalarca e-posta yoluyla çalışma izahatı yapılmışsa da cevap alınamamıştır. Örneklemin tamamına ulaşılamamış olunması araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Ulaşılan akademisyenlerin hepsinin konuyu ve amacını tam anlamış olduğu varsayımı ve yüz yüze mülakatın yapılamaması da araştırmanın diğer sınırlılıklarındandır.

Ayrıca bu araştırmada birincil veri kaynağı yüz yüze ya da uzaktan kendisine ulaşılmış, konunun izahatı yapılmış, en az doktora derecesine sahip turizm akademisyenlerinin verdiği cevaplarla sınırlıdır.

### 6.2 Rakip Çıkarlar

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

### 6.3 Yazarların Katkıları

**Sorumlu Yazar Akif GÖKÇE:** Araştırma için fikir ya da ana sorun ve araştırma sorusunun oluşturulması, literatür tarama, gereç ve yöntemlerin planlanması, veri toplama, analiz etme ve eleştirel inceleme yaparak sonuçlandırma ve yazının tümünün oluşturulması için sorumluluk almıştır.

**Orhan BATMAN:** Araştırma için fikir ya da ana sorun ve araştırma sorusunun oluşturulması ve danışılması, literatür tarama, gereç ve yöntemlerin planlanması, veri toplama, analiz etme ve eleştirel inceleme yaparak sonuçlandırma aşamalarının hepsinin denetlenmesi için sorumluluk almıştır.

### 6.3 Etik Onay

Bu çalışmanın türetildiği doktora tez çalışması, T.C. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu tarafından 31/03/2021 tarih, E-26428519-044-8861 sayı ve 05 no'lu toplantısında almış olduğu kararın altıncı maddesine göre etik açıdan uygun bulunmuştur.

### Kaynakça

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Bailey, K. D. (2011). Typologies and Taxonomies in Social Sciences. In; *Typologies and taxonomies: An introduction to classification techniques* (pp. 1-16). Sage University paper series on quantitative applications in the social sciences, series no. 07-102) Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Başkan, Ö. (1974). Terimlerde özleşme sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı: Belleten*, 173-184.
- Baydur, G. (2015). Terimleştirme. U. Al ve Z. Taşkın (Editörler), *Prof. Dr. İrfan Çakın'a Armağan* içinde (ss. 38-42). Ankara: Atalay Matbaacılık.
- Benckendorff, P. ve Zehrer, A. (2013). A network analysis of tourism research. *Annals of Tourism Research*, 43, 121-143.
- Benson, M. (1958). English Loanwords in Russian. *Slavic and East European Journal*. 3, 248-267
- Cabrê, M. T. (1999). *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Drame, A. (2015). The Social and Organizational Context of Terminology Work: Purpose, Environment and Stakeholders. In; H. J. Kockaert ve F. Steurs (Ed.). *Handbook of Terminology* (pp. 505-520). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Echtner, C. ve Jamal, T. (1997). The disciplinary dilemma of tourism studies. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 868-883.
- Eker, S. (2013). Modernleşme sürecinde Türkiye'de terimbilim çalışmalarına genel bir bakış. *Altaistics and Turkology*, 1, 68-95.
- Erkuş, A. (2008). Bilimsel Araştırmaların "Nitel" Olup Olmayacağı Üzerine "Akıl Yürütme". *Prof. Dr. Fermani Maviş Anı Kitabı* içinde (s. 479-484). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Franklin, A. ve Crang, M. (2001). The trouble with tourism and travel theory? *Tourist Studies*, 1(1), 5-22.
- Gibson, H. J. (1998). Sport tourism: a critical analysis of research. *Sport Management Review*, 1, 45-76.
- Goeldner, C. R. ve Ritchie, J. R. B. (2012). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies* (12. Baskı.). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Gökçe, A. (2020). Turizm taksonomisi: Epistemolojik bir analiz. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Göktolga, O. (2004). Bilim terimlerinin Türkçeleştirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(8), ss.103-111.
- Gürlek, M. ve M. ŞEN. (2014). Türk Dili çalışmalarında terim sorunu: Bir durum çalışması. *International Journal of Social Science*, 29(3), 189-200.
- IMF (International Monetary Fund) (2009). *Balance of Payments and International Investment Position Manual* (6. bs.). IMF Multimedia Services Division, 6th ed. (pp. 371). Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009. Erişim adresi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf>.

- Jafari, J. ve Ritchie, B. (1981). Toward a framework for tourism education. Problems and prospects, *Annals of Tourism Research*, 8(1), 13-34.
- Karaman, B. İ. (2009). Terim oluşturma yöntemleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı: Belleten*. 57(2), 45-59.
- Kennedy-Eden, H. ve Gretzel, U. (2012). A taxonomy of mobile applications in tourism. *e-Review of Tourism Research*, 10(2), 47-50.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M. (2015). *Genel Turizm, İlkeler-Kavramlar* (Yenilenmiş 17. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Laws, E. ve Scott, N. (2015). Tourism research: Building from other disciplines. *Tourism Recreation Research*, 49(1), 48-58.
- Mazanec, J. A. (2009). Unraveling myths in tourism research. *Tourism Recreation Research*, 34(3), 319-323.
- McKrecher, B. (2016). Towards a taxonomy of tourism products. *Tourism Management*, 54(2016), 196-208.
- Öter, Z. ve Sarıbaş Ö. (2017). Turizmde temel kavramlar. İçinde A. Akbaba, Z. Öter, M. E. Güler, V. Altıntaş (Ed.), *Turizm İşletmeciliği Endüstri ve Yönetişel Boyutlar* (s. 1-16). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Öztokat, E. (1991). Dilbilim terimcesi üstüne. *Metis Çeviri*, 17(Güz), 58-62.
- Pritchard, A. (2012). Critical tourism research. İçinde I. Ateljevic, N. Morgan ve A. Pritchard (Ed.), *The Critical Turn in Tourism Studies: Creating an Academy of Hope* (s. 11-13). Oxon: Routledge.
- Rey, A. (1995). *Essays on Terminology*. J. C. Sager (çev.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company (orijinal baskı tarihi 1975-1993)
- Sager, J. C. (1990). *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Schmitz, K. D. (2015). Terminology and Localization. İçinde H. J. Kockaert ve F. Steurs (Ed.). *Handbook of Terminology* (ss. 451-463). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Sevil, N. (1991). Terimsel yenilenme ve çeviribilim. *Metis Çeviri Dergisi*, 17, 27-31.
- Tribe, J. (2006). The truth about tourism. *Annals of Tourism Research*, 33(2), 360-381.
- United Nations (2010). *International Recommendations for Tourism Statistics 2008*. United Nations Publication Department of Economic and Social Affairs Statistics Division, Series M No. 83/Rev.1 (pp. 145) Sales No. E.08.XVII.2 New York: 2010 ISBN 978-92-1-161521-0 (Erişim adresi: [https://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesm/SeriesM\\_83rev1e.pdf#page=21](https://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesm/SeriesM_83rev1e.pdf#page=21)).
- United Nations (2017). *Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses*. Revision 3. United Nations Publication Department of Economic and Social Affairs Statistics Division, ST/ESA/STAT/SER.M/67/Rev.3 (pp. 316) Sales No. E.15.XVII.10 New York: 2017 ISBN 978-92-1-161597-5 (Erişim adresi: [https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Principles\\_and\\_Recommendations/Population-and-Housing-Censuses/Series\\_M67rev3-E.pdf](https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Principles_and_Recommendations/Population-and-Housing-Censuses/Series_M67rev3-E.pdf)).
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yurtseven, H. R., Erkul, H. ve Kekeç Morkoç, D. (2013). *Örneklerle Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yücelli Ataş, H. T. (2018). Çeviribilim Akademisyenlerinin Üst Alan, Alt Alan, Eylem Ve Meslek Adlarını Kullanma Eğilimleri Üzerine Bir Terminoloji İncelemesi. Basılmamış Yüksekisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Zülfikar, H. (2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.



© 2020 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).